

TAXES – ACCORDING TO FAIRNESS, UTILITY OR SOLVENCY?

Onise Mirtskhulava,
Doctoral of Georgian Technical University
E-mail: onisemirtskhulava@gmail.com
Cell: +995 558412031

DOI suffix: 10.36962/NEC62-6303-04202184

SUMMARY

In the article - “Taxes - in terms of fairness, utility or solvency?” – it is discussed about the tax regime used in Georgia, which, despite many changes, has not become a stimulus for business development yet. The author notes that neither the preferential taxation of micro and small enterprises nor the Estonian model of taxation has caused a “Boom” of business prosperity in Georgia.

According to the author of the article, Georgia should immediately implement a progressive regime of taxation, ie taxation according to the solvency of the taxpayer. It will be fair and beneficial to the country’s budget.

Keywords: taxes; Justice; Usefulness; Solvency.

გადასახადები - სამართლიანობის, სარგებლიანობის თუ გადახდისუნარიანობის მიხედვით?

ონისე მირცხულავა,
საქართველოს ტექნიკური
უნივერსიტეტის დოქტორანტი
E-mail: onisemirtskhulava@gmail.com
Cell: +995 558412031

რეზიუმე

სტატიაში - „გადასახადები - სამართლიანობის, სარგებლიანობის თუ გადახდისუნარიანობის მიხედვით?“ - საუბარია საქართველოში გამოყენებულ დაბეგვრის რეჟიმზე, რომელიც მრავალი ცვლილებების მიუხედავად, ჯერ-ჯერობით ვერ იქცა ბიზნესის განვითარების მასტიმულირებელ ფაქტორად. ავტორი აღნიშნავს, რომ არც მიკრო და მცირე სანარმოთა შეღავათიანმა დაბეგვრამ და არც დაბეგვრის ესტონურმა მოდელმა საქართველოში ბიზნესის აყვავების „ბუმი“ ვერ გამოიწვია.

სტატიის ავტორის აზრით, საქართველომ დაუყოვნებლივ უნდა დანერგოს დაბეგვრის პროგრესული რეჟიმი, ანუ დაბეგვრა გადასახადის გადამხდელის გადახდისუნარიანობის მიხედვით. ეს სამართლიანიც იქნება და ქვეყნის ბიუჯეტისთვის სასარგებლოც.

საკვანძო სიტყვები: გადასახადები; სამართლიანობა; სარგებლიანობა; გადახდისუნარიანობა.

შესავალი

30 წელია საქართველომ დამოუკიდებლობა მოიპოვა და 20 წელია საბაზრი ეკონომიკაზე გადასვლის გზას ადგას. ის იმედი და მოლოდინი, რაც საქართველოს მოსახლეობას საბაზრო ეკონომიკისაგან ჰქონდა, დღითი-დღე დნება. ამკარაა, რომ

მოსახლეობის ძირითადი მასა დღეს უფრო გაჭირვებულად ცხოვრობს, ვიდრე, გუშინ ცხოვრობდა. ეს „გუშინ“ კი, „გუშინნინდელზე“ უარესი იყო. ცხადია, არც „გუშინ“ და არც „გუშინნინ“ დღეები არ არის, ეს წლებია...
წლები მიდის საქართველოს მოსახლეობის სი-

ლარიზეში და უიმედობაში. გვეგონა, გავუძლებდით საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის ქაოსს და გამოჩნდებოდა მწვანე შუქი გვირაბის ბოლოს. ფაქტია, რომ ეს არ მოხდა. არც მაშინ და არც ეხლა, არავინ ამბობდა რამდენი წელი სჭირდებოდა ამ გადასვლას. როგორც ჩანს, არ გადავსულართ, რადგა, ისევ ქაოსი და ისევ გასაჭირია - მატერიალურიც და სულიერიც.

ამკარაა, რომ ვერ ავირჩიეთ სწორი გზა, უფრო სწორად გზა კი სწორად ავირჩიეთ, მაგრამ გადასადგმელი ნაბიჯები აგვერია - პირადი ინტერესი წინ დავაყენეთ სახელმწიფოებრივზე. კი, ასეთი სხვაგანაც მომხდარა - სამხრეთ კორეაშიც, სინგაპურშიც, მაგრამ, მათ აღიარეს, დაძლიეს და „აზიის ვეფხვებად“ იქცნენ. ჩვენ? ჩვენ, ამიერკავკასიის რეგიონის პირველი სახელმწიფოს ამბიციაც გვექონდა ყოველთვის და, ვიყავით კიდეც, ეხლა კი - რეგიონში მაშინაც ყველაზე ჩამორჩენილი სომხეთიც კი გვეჯობნის - მოსახლეობის დასაქმებითაც და ცხოვრების დონითაც.

ასეთ დროს, მთავრობის მხრიდან მხოლოდ ის გვესმის, თუ როგორი ზრდა არის საქართველოში. ეტყობა საჯარო სამსახურების ზრდა-განვითარება-გაფართოება აქვთ მხედველობაში, რომლებშიც თავისი ოჯახის წევრები, მეგობრები, ნათესავები და მათი ახლოსმყოფი ადამიანები ჰყავთ დასაქმებულნი. ეს, ალბათ, საქართველოს მოსახლეობის 1-5%-ია, და, არა 95-99%. საოცარია, საქართველოს მთავრობაში როგორ არავის არ უჩნდება კითხვა - რა ქნას ქვეყნის მოსახლეობის ამ დანარჩენმა ნაწილმა, როგორ და რით იცხოვროს, მით უფრო, ამ პანდემიის პირობებში?

ძირითადი ტექსტი

საზღვარგარეთ მაღალგანვითარებული ქვეყნების 200-300 წლის ისტორია გვამცნობს, რომ საბაზრო ეკონომიკის პირობებში ძირითადი მოსახლეობა კერძო სექტორში (ბიზნესში) საქმდება. სახელმწიფოს ევალება მხოლოდ მათ ასეთი თვითდასაქმებისთვის სათანადო პირობები შეუქმნას. დღიდან დამოუკიდებლობის გამოცხადებისა საქართველომ ოთხი მთავრობა გამოიცვალა და, ვერცერთმა მათგანმა მოსახლეობას ეს პირობები ვერ შეუქმნა.

რა პირობები იყო ეს? ეს პირობები იყო: **მარტივი ბიზნესის** სწავლება და **დაბალი გადასახადები**. ყველა ქვეყანამ, ვინც ჩვენთან ერთად დაადგა საბაზრო ეკონომიკის გზას, მაგალითად, უნგრეთი, ჩეხეთი, პოლონეთი და სხვები, გახსნა ბიზნესინკუბატორები და მათში მოსახლეობას მასიურად უფასოდ ასწავლა

მარტივი ბიზნესი. ჩვენ, არცერთი ინკუბატორი არ გაგვიხსნია. რაც შეეხება გადასახადებს, მხოლოდ დიდი დროის გასვლის შემდეგ, ჯერ 2011 წელს და, შემდეგ, 2018 წელს მივეცით შეღავათები მხოლოდ მიკრო და მცირე საწარმოებს, ისიც არა ყველა ბიზნეს საქმიანობას, არამედ, მხოლოდ ზოგიერთს.

2018 წლის შემდეგ, ამ საგადასახადო შეღავათების მიუხედავად, მცირე ბიზნესის „აყვავება“ მაინც არ ჩანს (2018-2020 წლებში რეგისტრირებულ მცირე საწარმოს რიცხვი გაიზარდა მხოლოდ 12,8%-ით, ბრუნვა - 18%-ით, ხოლო დასაქმება შემცირდა 12%-ით) [1. გვ. 25, 27, 109]. გამოდის რომ, ამ „მაშველმა რგოლმა“ მცირე ბიზნესს ვერაფერი ვერ უშველა. საქართველოს ყველაზე დიდი პრობლემა არის უმუშევრობა. ასეთ დროს, 2018-2020 წლებში საქართველოს მცირე ბიზნესში ზრდის ნაცვლად, დასაქმება 12%-ით არის შემცირებული. რომ იტყვიან კომენტარები ზედმეტია.

გვებადება ასეთი აზრი: იქნება აჯობებს ეს 1%-იანი გადასახადი გაფუჭებულ ახლადგახსნილ მცირე ბიზნესსტატუსმინიჭებულ საწარმოებს პირველი 5-10 წლის განმავლობაში (თანაც, გავაფართოვოთ მიკრო და მცირე სტატუსის მისანიჭებელ საქმიანობათა სია) და ამ მიზეზით ბიუჯეტის შემოსავლებში გამოწვეული შემცირება ავანაზღაუროთ პროგრესული გადასახადის შემოღებით, რომელიც შეეხებათ მაღალშემოსავლიან საწარმოებს (და ადამიანებს).

ცნობილია, რომ ქვეყანაში მოქმედი დაბეგვრის სისტემა სამართლიანობისა და თანასწორობის პრინციპებს უნდა ეფუძნებოდეს. ამ პრინციპების განხორციელება ორი გზით ხდება. პირველი ეფუძნება გადასახადის გადამხდელთა სარგებელს, რაც მათ გადასახადის გადახდის ექვივალენტად მიიღეს სახელმწიფო მომსახურებით, ხოლო მეორე - გადასახადის გადამხდელის შესაძლებლობას გამოხატულს გადახდისუნარიანობაში.

მაღალგანვითარებულ ქვეყნებში ორივე ეს მიდგომა დიდი ხანია გამოიყენეს. ჩვენ ვაცხადებთ ევროპისკენ სწრაფვას, მაგრამ ამ სფეროში 30 წელია მათი პრაქტიკა, კერძოდ, დაბეგვრა გადასახადის გადამხდელის გადახდისუნარიანობის მიხედვით, ჯერაც ვერ დავნერგეთ.

ასეთი დაბეგვრა პროგრესულ დაბეგვრად იწოდება, ანუ მენარმეები იბეგრებიან მათი შემოსავლების სიდიდის მიხედვით. საქართველოში დაბეგვრა პროპორციულია, ანუ ყველა გადამხდელი იბეგრება ერთნაირი განაკვეთით - საშემოსავლო გადასახადი - 20%, მოგების გადასახადი - 15% (მხედველობაში არ გვაქვს სტატუსმიღებული მიკრო და მცირე საწარ-

მოები). ასეთ დროს, ამერიკის შეერთებულ შტატებს, რომელსაც მსოფლიოს ლიდერობაზე აქვს პრეტენზია და, ჯერ-ჯერობით არის კიდევ, ფიზიკურ პირთა საშემოსავლო გადასახადი პროგრესული შკალით აქვს დიფერენცირებული, ხოლო მოგების გადასახადი - პროგრესულ-რეგრესულის ჰიბრიდით (ჯერ პროგრესული განაკვეთები, შემდეგ რეგრესული). ამით აშშ-ს მთავრობა ბარიერებს უქმნის მსხვილ, მაღალმოგებიან კორპორაციებს, რომ მათ დიდი გადასახადებისგან თავის ასარიდებლად კორპორაცია არ დაყონ მცირე სანარმოებად [2, გვ. 21].

იგივე მდგომარეობაა ევროპის ქვეყნებში. დიდ ბრიტანეთში საშემოსავლო გადასახადის 3 განაკვეთი მოქმედებს 0%-დან 50%-მდე დიაპაზონით, საფრანგეთში საშემოსავლო გადასახადის დიაპაზონია 0-დან 50%-მდე, იტალიაში - 23%-0დან 43%-მდე, პორტუგალიაში - 0%-დან 42%-მდე, შვედეთში - 0%-დან 56%-მდე, დანიაში - 38%-დან 59%-მდე და ა. შ. [3, გვ. 62]. ევროპის ქვეყნებში დიფერენცირებულია იურიდიული პირების მოგების გადასახადის განაკვეთებიც. ერთი სიტყვით, აშშ-იც და ევროპაშიც მოქმედი საგადასახადი სისტემა სამართლიანობის პრინციპზეა აგებული. იგივე ითქმის აზიის ქვეყნებზე - ჩინეთზე, იაპონიაზე, ინდოეთზე, სინგაპურზე, სამხრეთ კორეაზე და სხვებზე. ყველა ზემოთ დასახელებულ ქვეყნებში პროგრესული საგადასახადო სისტემებია დანერგილი და მათი განვითარების პრაქტიკა გვიჩვენებს ასეთი საგადასახადო სისტემების სამართლიანობას და ვარგისიანობას.

აუცილებლად უნდა აღვნიშნოთ, რომ ჩვენ ასეთი სამართლიანი საშემოსავლო გადასახადი გვქონდა.

საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის პირველ წლებში საქართველოში პროგრესული დაბეგვრის წესი მოქმედებდა. ფიზიკურ პირთა საშემოსავლო გადასახადის განაკვეთები შემდეგნაირად იყო დიფერენცირებული (ცხრილი 1).

ამ ცხრილიდან ჩანს, რომ ამ პერიოდში საქართველოში მოქმედებდა საშემოსავლო გადასახადის რთული პროგრესული წესი, რაც ნაზარდი თანხის დაბეგვრაში გამოიხატება. ეს ჩანს შემდეგი გაანგარიშებებიდან:

- 10 000 000 კუპონამდე შემოსავლის მქონე ფიზიკური პირები იხდიდნენ მის 12%-ს ანუ 1 200 000 კუპონს;

- 20 000 000 კუპონამდე შემოსავლის მქონე პირველ 10 000 000 კუპონზე კვლავაც იბეგრებოდნენ 12%-ით ანუ 1 200 000 კუპონით, შემდეგ კი მას ემატებოდა მეორე 10 000 000 კუპონის 15%-იანი გადასახადი ანუ 1 500 000 ანუ ამ შემოსავლის მქონე მთლიანად გადაიხდიდნენ 1 200 000 + 1 500 000 = 2 700 000 კუპონს;

- 30 000 000 კუპონამდე შემოსავლის მქონე 20 000 000 კუპონზე გადაიხდიდნენ 2 700 000 კუპონს, რომელსაც დაემატებოდა შემოსავლის დარჩენილი ნილის ანუ 10 000 000-ის 17%, რაც შეადგენდა 1 700 000 კუპონს, ანუ ასეთი შემოსავლის მქონე მთლიანად გადაიხდიდნენ 2 700 000 + 1 700 000 = 4 400 000 კუპონს;

- 30 000 001 და მეტი კუპონის შემოსავლის მქონე ფიზიკური პირები, 30 000 000 კუპონ შემოსავალზე გადაიხდიდნენ 4 400 000 კუპონს, რომელსაც დაემატებოდა 20%-იანი გადასახადი გამოანგარიშებული მხოლოდ იმ შემოსავლის მიმართ რომელიც ამ 30 000 000 ლარზე მეტი აღმოჩნდებოდა. თუ ეს ნამატი იქნებოდა, დაუშვათ 15 000 000 კუპონი, მაშინ გადასახადის გადამხდელი ამ თანხაზე გადაიხდიდა მის 20%-ს ანუ 3 000 000 კუპონს, ხოლო მთლიანობაში გადასახდელი ექნებოდა 4 400 000 + 3 000 000 = 7 400 000 კუპონი.

ამ წლებში საქართველოში არსებობდა დაუბეგრავი მინიმუმიც. ეს იყო შრომის ანაზღაურების თვიური მინიმალური ოდენობა, რომელიც არ იბეგრებოდა.

ცხრილი 1

საშემოსავლო გადასახადი საქართველოში 1994 წელს [4, გვ. 18]

ერთობლივი დასაბეგრი შემოსავლის ოდენობა კალენდარული წლის განმავლობაში	გადასახადის სიდიდე
10 000 000 კუპონამდე	შემოსავლის თანხის 12%
10 000 001 კუპონამდე _ 20 000 000 კუპონამდე	12 000 000 კუპონს + 10 000 000 კუპონზე მეტი თანხის 15%
20 000 001 კუპონამდე _ 30 000 000 კუპონამდე	2 700 000 კუპონს + 20 000 000 კუპონზე მეტი თანხის 17%
30 000 001 კუპონი და მეტი	4 400 000 კუპონს + 30 000 000 კუპონზე მეტი თანხის 20%

პროგრესული იყო საშემოსავლო გადასახადი ქართული ფულის ერთეულის - ლარის შემოღების (1995 წ.) შემდეგაც 2005 წლამდე. ამ პერიოდში საქართველოში მოქმედ საგადასახადო კოდექსით 200 ლარამდე შემოსავალზე ფიზიკური პირები იხდიდნენ შემოსავლის 12%-ს, ანუ 24 ლარს, 201 ლარიდან 350 ლარამდე შემოსავალზე იხდიდნენ 200 ლარზე კვლავაც 12%-ს, ხოლო ნამეტ 150 ლარზე (350 - 200 = 150) - 15%-ს და ა. შ.

2004 წლის 22 დეკემბერს საქართველო პრეზიდენტ მიხეილ სააკაშვილის ხელმოწერით ასამოქმედებლად დამტკიცებულ ახალ საგადასახადო კოდექსში ფიზიკურ პირთა პროგრესული საშემოსავლო გადასახადი შეიცვალა პროპორციული გადასახადით და ყველა რანგის შემოსავლის მქონეთათვის დანესდა 12%-ის ტოლად [5, გვ. 123]. ასე გაგრძელდა 2008 წლამდე. 2008 წელს გაუქმდა რა 20%-იანი სოციალური გადასახადი, 12%-იანი საშემოსავლო გადასახადი გაიზარდა 25%-მდე და მთლიანობაში თუ 2008 წლამდე ორივე გადასახადი ჯამურად შეადგენდა $20 + 12 = 32\%$ -ს, 2008 წელს იგი დარჩა 25%. 2008 წლიდან სოციალური გადასახადი აღარ არსებობს, 25%-მა საშემოსავლო გადასახადმა კი იარსება 2009 წლამდე, შემდეგ კი, შემცირდა 20%-მდე და ასეა დღესაც.

არც 2005 წელს და არც შემდეგ წლებში, არავის დაუსაბუთებია, რატომ შეიცვალა საშემოსავლო პროგრესული გადასახადი პროპორციულით, ან რით საბუთდება მისი განაკვეთის ასეთი ცვლა: 12% → 25% → 20%. ეკონომიკური თეორიის კლასიკო-

სები მიუთითებენ, რომ საგადასახადო დაბეგვრა უნდა იყოს ზომიერი. ჩვენ შემთხვევაში რომელია ზომიერი 12, 25 თუ 20%?

ჯერ კიდევ 2007 წელს, როცა გაუღერდა მოსახლეობისადმი საქართველოს პრეზიდენტის დაპირება, რომ იგი 2008 წლიდან საშემოსავლო და სოციალურ ჯამურ გადასახადს 32%-დან 25%-მდე დაწვევას აპირებდა, რაც კიდევ მოხდა სოციალური გადასახადის მთლიანი გაუქმებით და საშემოსავლო გადასახადის 12%-დან 25%-მდე ამაღლებით, ეკონომიკის ექსპერტმა გია ხუბაშვილმა, მასზე ასეთი კომენტარი გააკეთა: „თუ ვინმეს სურდა, რომ ორივე მხარისთვის (იგულისხმება დამქირავებელი და დაქირავებული - გ. ა.) შეღავათი გაენია, ორივე გადასახადი უნდა დაეტოვებინა, რადგან თითოეულს სხვადასხვა ფუნქცია და დანიშნულება აქვს, და ორივეს განაკვეთი უნდა შეემცირებინა - საშემოსავლო - 10, სოციალური კი - 15 პროცენტი უნდა ყოფილიყო. ამ შემთხვევაში ყველაფერი გარკვეული იქნებოდა. ის რომ ამ ორი გადასახადის გაერთიანებით დამქირავებელს საქმე უმარტივდება არაკვალიფიციური არგუმენტია“ [6, გვ. 27]. ასეთი მიდგომა და აღნიშნული კომენტარი ჩვენ სრულიად სამართლიანად მიგვაჩნია, თუმცა აქაც არ ჩანს, რატომ საშემოსავლო - 10 და სოციალური - 15, ხომ არ აჯობებდა პირიქით თუ იქნებოდა?

დასკვნა. დაგვიანების მიუხედავად, საქართველოში უნდა დაინერგოს დაბეგვრის პროგრესული სისტემა. ეს სამართლიანიც იქნება და სარგებლიანიც ქვეყნის ბიუჯეტისთვის.

REFERENCES:

1. Business Sector in Georgia. Statistical publication. Tb., 2021. (In Georgian)
2. **Bakradze T.** The tax system of Georgia and the main directions of its improvement, journal: «Social Economy». # 2. 2012. (In Georgian)
3. **Chitanava N., Takalandze L.** Social economy, formation and development. part 1. Tbilisi, 2008. (In Georgian)
4. **Bukia I.** Small Business Support Tax Policy in Georgia. Journal: «Economy and Business». # 1. 2019. (In Georgian)
5. Tax Code of Georgia. Tbilisi, 2005. (In Georgian)
6. Tax relief or public deception? Newspaper “Kviris Palitra». January 4-10. 2007. (In Georgian)
7. **Bolkvadze B.** For the issue of the relationship between traditional and Estonian models of taxation. journal: «Economy and Business». # 2. 2018. (In Georgian)
8. Supporting the Development of More Effective Tax Systems, Report G-20. 2019.
9. **Viera Bestvinova,** Financial and Tax Management in Small and Medium Sized Industrial Enterprises. 2012. (In Georgian)
10. **Khalkhela Kh.** The Results of profit tax reform in Georgia. GTU Conference Proceedings. V. 2. 2021. (In Georgian)
11. **Chkhaidze I.** Improving the budget-tax system. Tbilisi, 2013. (In Georgian)